

Türk Ad

Geleneğin İzinde: Âşıkların Diliyle Koronavirüs

Oğuzhan AYDIN¹ & Onur ÇETİN²

ÖZET

Kökleri İslâmiyet öncesine kadar uzanan âşıklık, engin geçmişinden aldığı bilgi, birikim ve tecrübeyle canlılığını yitirmeden günümüze kadar ulaşabilen nadide geleneksel kültür hazinelerimiz arasında yer almaktadır. Âşıklar, tarihin her döneminde toplumda önde gelen isimler olarak saygınlık kazanmışlardır. Yetiştikleri bölgelerde; halk hekimi, gezgin, bilge, imam, şair ve halk kahramanı gibi çeşitli unvanlarla anılan âşıkların toplumsal yapıda bu denli ön plana çıkma sebeplerinin başında sazları ve sözleriyle toplumun sesi olmaları gelmektedir. Yaşadığı bölgenin güzelliklerini, iklimini, doğasını ele alan âşıklar, bölge halkının sıkıntılarını da kulak ardı etmemişlerdir. Halkın yaşadığı türlü sıkıntılar, doğal afetler ve savaşlar âşıklar tarafından saz ve söz ile gönülden kopan namelerle dört bir yana duyurulmuştur. Bu nedenle âşıklar yeri gelmiş milli mücadele kahramanı olmuş, yeri gelmiş devlet adamlarının millete karşı hatalı tutumlarının açığa çıkarıcısı olarak haksızlığa karşı dik bir duruş sergilemişlerdir. Âşıklık geleneğinin bu günü incelendiğinde, 21. yüzyılın getirdiği medya ve teknolojiyle beraber âşıkların icra şekilleri, mekânları ve şiirlerin muhtevası başta olmak üzere geleneğe büyük değişikliklerin yaşandığı görülmekte, âşıklık geleneğinin varlığı/kuvveti ve geleceği tartışılmaktadır. Bu tartışmalar çerçevesinde geleneğin, değişim ve dönüşüm süreçlerine temas edilerek günümüzdeki varlığıyla ilgili incelemelerde bulunulacaktır. Tüm dünyada ve ülkemizde yaşanan salgın hastalıklar nedeniyle devlet ve millet olarak yaşamakta olduğumuz bu zorlu süreçlerde çok sayıda âşığın toplumun derdiyle dertlenmesi, ortak duygu, düşünce ve gönül dünyamızı yansıtan, birlik ve beraberliğimizi pekiştiren şiirler oluşturmaları göz önüne alınarak âşıklık geleneğinin günümüzdeki durumu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âşık, Geleneğe, Salgın Hastalık, Toplum.

¹ Doç. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, oaydin@ybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0034-1396

² Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, onurcetin9513@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6379-4405

In the Footsteps of Tradition: Coronavirus with the Language of Poets

ABSTRACT

Poets whose roots predate Islam are among the rare and unique treasures of the traditional culture, which can reach the present day without losing their vitality through the knowledge and experience they have gained from their vast backgrounds. Lovers are considered to be the leading figures of the society in every period of history. In the regions where he grew up, the lovers known by names such as Folk physician, traveler, wise, imam, poet and folk hero came to the fore in the social structure because their instruments and words were the voice of society. The lovers, who dealt with the beauty, climate and nature of the region, did not ignore the troubles of the people of the region. All kinds of troubles, natural disasters and wars experienced by people were declared by bards with words and instruments established from the heart. For this reason, the lovers sometimes became heroes of the national struggle and sometimes took an upright stance against injustice by exposing the erroneous attitudes of the Statesmen. Examining this day of minstrel tradition, 21. with the media and technology brought about by the century, it is seen that there are major changes in the tradition, especially the forms of execution of lovers, their places and the content of poems, the existence / power and future of the minstrel tradition are discussed. Within the framework of these discussions, the processes of tradition, change and transformation will be contacted and the present existence of tradition will be examined. All over the world and in our country due to the epidemic diseases state and nation go through this difficult process together the present situation of the tradition of minstrelsy will be discussed by considering that many lovers suffer with the problems of society, create poems that reflect our common world of feelings, thoughts and hearts, and reinforce our unity and togetherness.

Key Words: Minstrel, Tradition, Epidemic Disease, Society.

Âşıklık Geleneğine Dair Bir Giriş³

Türk kültür tarihimizde ozanlık geleneği en eski ve köklü anlatım kurumları arasında yer almaktadır. Bu kurum, tarihi süreçler dâhilinde geçirdiği kültürel farklılaşma sonucunda “âşıklık geleneği şeklinde varlığını devam ettirmiştir. Orta Asya coğrafyasından hayatımıza dâhil olan ozanlık geleneği, İslamiyet’le beraber değişim ve dönüşüm sürecine girerek âşıklık geleneği halinde devamlılık sağlamıştır. Dolayısıyla Türklerin Anadolu’ya gelmesiyle başlayan gelenek günümüze kadar ulaşmayı başarabilmiştir. Bu bakımdan âşıklık geleneği yüzyıllar içerisinde değerleri, işlevleri, sosyokültürel boyutlarıyla önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır”(Özarlan, 2001: 1-2).

Geleneğin temsilcileri olarak âşıklar, şiirlerinde yaşadıkları döneme ait sosyal meseleleri, yaşadıkları bölgenin geleneksel değerlerini, zihniyetini, halkın sanat ve estetik algısını, doğal afetleri, kültürel ve tarihi pek çok konuyu ele almaktadır. Bu yönleriyle âşıklar yaşadıkları yörenin hafızası konumundadır(Cerrahoğlu, 2011:144, 154). Ayrıca; Anadolu âşıkları eserlerinde bireysel ve toplumsal konuları ele alırken, halka yol gösterme görevini de üstlenmişlerdir. Hemen her konuda toplumu doğruya yönlendirmek için şiirlerinde nasihatlere bolca (Çetin, 2019: 146) yer vermişlerdir. Bu nasihatler özellikle de toplumsal kırılmaların, yozlaşmaların ve vatan müdafaasının gerektiği dönemlerde bilgi kirliliğini önleyerek toplumsal hafızaların diri kalmasını sağlamıştır. Tüm bu niteliklere sahip olan âşıkların yetişme yöntemlerini Doğan Kaya’nın tasnifinden faydalanarak şöyle sıralayabiliriz:

- 1-Usta-çırak ilişkisi
- 2-Çevredeki âşıklardan etkilenme
- 3-Sazlı-sözlü ortamlarda yetişme
- 4-Rüya sonrası âşık olma
- 5-Dert, sevdâ veya milli duyguların galabe çalmasıyla âşık olmak
- 6- Diğer çeşitli sebeplerle âşık olmak (Kaya, 1991).

Âşıkların temel yetkinlikleri arasında; saz çalmak, hikâye anlatmak, atışma yapabilmek, irticalen manzum-mensur icralarda bulunabilmek ve buna benzer çok sayıda niteliğe sahip olabilmek gelir. Âşıkların bu niteliklerini sergiledikleri icra mekânları arasında; Düğün meclisleri, köy evleri, kahvehaneler, âşık bayramları, hanlar gibi geleneksel mekânlar görülmektedir. Dinleyici ile yüz yüze yapılan fasıllar, genellikle soğuk kış akşamları ve ramazan gecelerinde toplumun hoşça vakit geçirmesini sağlamıştır. Âşıkların hikâye anlatımlarının zaman zaman günlerce devam ettiği bilinmektedir. Bu icralarda âşık; dinleyici kitlenin zevk, sanat ve kişisel özellikleri hakkında bilgi sahibidir. Bu nedenle icraya dinleyici kitlesinin çeşitliliği, niteliği, beklenti ve talepleri yön vermektedir. Teknolojinin hayatımızdaki yerinin artması, geleneksel icra ortamlarının günümüzdeki etkinliğini yitirmesine ve âşıklık geleneğinin çağın şartlarına göre yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Geleneğin kaybolmaması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarımı geleneğin güncellenmesi zorunluluğu ile âşıklığın geleneksel mekânları ve âşıkların icra şekillerinde değişimler yaşanmasıyla beraber gelenek; radyo, televizyon, internet gibi medya araçlarına taşınmıştır. Âşıkların şiir defterleri zamanla yerini elektronik cönk⁴ diye tabir edilen kaset ve CD’lere bırakmıştır. Âşıklık geleneğinde yaşanan değişimler geleneğin özünü olumsuz yönde etkilemişse⁵ de geleneğin aktarımında önemli rol almışlardır. Televizyon ve internet ortamı geleneğin yerelden küresele aktarımı açısından da son derece önemlidir. Sanat ve eğlence mekânlarının değişikliğe uğramasıyla günümüzde geleneğin yok olma eğilimine girdiği

³Âşıklık geleneği, üzerinde çok sayıda çalışmanın yapıldığı oldukça kapsamlı bir çalışma alanıdır. Çalışmamızın ana içeriğinden uzaklaşmamak adına gelenek hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız (Artun, 2001) ve (Turan ve Yıldız, 2016).

⁴ Elektronik cönk kavramıyla ilgili detaylı bilgi için bakınız (Taşhova, 2006).

⁵Geleneğin medyaya taşınması, âşığın icra sırasında doğallığını kaybetmesine neden olmuştur. Karşısındaki kitleyi göremeyen âşık icra esnasında temkinli hareket ederek yerelliği ve doğallığı göz ardı etmektedir. Ayrıca televizyon programlarının yayın akışı, program sahibinin, geleneğe bakış açısı, siyasi fikri ve bu gibi çok sayıda etmen âşıkların hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bakınız(Taşhova, 2014).

tartışmaları yaşanmaktadır. Bu düşüncenin haklılık payı olsa dahi iletişim araçlarının çoğalmasa geleneği yok etmeyecektir. Zira sazı bir araç olarak kullanan bu şairler aslında birer dil ustasıdır ve dili iyi kullandıkları müddetçe âşık/ozan olma kuvvetini sürdürebektedirler. Ayrıca, günümüzde sözlü, yazılı ve elektronik ortamı fırsata çevirerek daha geniş kitleye ulaşma imkânı tanıyan âşıklar mevcuttur(Aydın, 2008: 49).

Âşıkların Diliyle Koronavirüs

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve kısa sürede dünyanın hemen her yerine yayılan salgın hastalık, 11 Mart 2020 tarihi itibarıyla maalesef ülkemizde de görülmüştür. Hastalığın görülmesinin ardından yayılımı engelleyebilmek adına çeşitli önlemler alınmışsa da virüs kısa sürede on binlerce insana bulaşmış ve çok sayıda can kaybına neden olmuştur. Salgın hastalık nedeniyle kamu kurumları başta olmak üzere çok sayıda kurum, kuruluş ve işyerlerindeki faaliyetler tatil edilmiştir. Bu sebeple sosyo-ekonomik problemlerin yaşanması da kaçınılmaz bir hâl almıştır.

Millet olarak yaşadığımız zor süreçlerde “evde kal” kampanyalarıyla birlikte aşama aşama sokağa çıkma yasakları uygulanmaktadır. Toplumumuzun bu zor dönemi tarihin her döneminde olduğu gibi âşıkları harekete geçirmiştir. Toplumun derdiyle dertlenen ve milletin beklentilerini, taleplerini, yaşadığı zorlu süreçleri ve duygu dünyasını yansıtan şiirleri saz eşliğinde besteleyen âşıklar, bir kez daha milletimizin gönül dünyasına tercüman olmuşlardır. Bu kapsamda âşıklar, “korona, evde kal, yardımlaşma” gibi temalar başta olmak üzere farklı muhtevalarda şiirler oluşturarak atışmalar icra etmişlerdir. Ayrıca, evde bulunan halkın eğlenceli vakit geçirebilmesi amacıyla internet üzerinden canlı yayınlar açarak evlere konuk olmaktadır. Bu kapsamda Sivas ve Manisa örneklerini vermek yerinde olacaktır;

Sivas Fasil Heyeti Âşıklar, Şairler ve Halk Oyunları Derneği üyeleri, evlerde kalan vatandaşların hoşça vakit geçirebilmeleri amacıyla sosyal medya üzerinden yaptıkları canlı yayınlarla saz eşliğinde türküler söylemektedir. Telefon yoluyla dinleyiciyle buluşan âşıklar, evlerinde kalmak durumunda olan vatandaşların can sıkıntısını gidermeye gayret göstermekte, takipçilerinden aldıkları istek parçalarla vatandaşlara keyifli programlar sunmaktadır(İHA, 2020).

Manisa'nın Şehzadeler ilçesinde ise, Akpınar Mahallesi muhtarı Âşık Osman Feryadi mahlaslı halk şairi Osman Erten bağlama eşliğinde sokak sokak gezerek türküler söylemiştir. Şiirlerin halkı bilinçlendirmede kullanabileceğine değinen Erten, “Virüs bütün dünyayı sardı. Bizim için Türkiye önemli. Bu virüs denilen laneti el birliğiyle birlik ve beraberlik içerisinde inşallah yok edeceğiz, bunun için çalışıyoruz. Ben de 8 bin nüfuslu mahalledeki tüm yaşlı ve gençleri sosyal mesafeyi korumaları karşısında uyarıyorum. Bugün mahalle halkıma mini bir konser verdim. Konserle birlikte kendi dördlüğümle uyarmaya da çalıştım. Mahalle sakinlerim yaşlısı ve genciyle zaten sosyal mesafeyi koruyorlar ama bende Kültür Bakanlığı'nun tescilli halk ozanı olarak birkaç dördlülle bilinçlendirmek istedim. Sağ olsun herkes pencerelerine ve balkonlarına çıkarak bana eşlik etti. Bu şekilde haberi olmayan mahalle sakinlerim de sosyal mesafe konusunda bilgilendirilmiş oldu. Ne kadar zararlı bir virüs olduğunu daha iyi anladılar. Sanatçı demek, halkın gözü kulağı demek. Sanatçı ve halk ozanı arkadaşlarımızda kendi buldukları bölgelerde güçleri yettiği kadar halkı bilinçlendirmeleri lazım. Her şeyi devletten beklememek lazım”(İHA, 2020) diyerek âşıklığın, şiirin ve sanatın toplumsallığına vurgu yapmıştır.

Çalışmamızın bu kısmında âşıkların diliyle koronavirüs ve virüsle bağlantılı konular etrafında oluşturulan şiir örnekleri ele alınacaktır.

1. Âşık Kul Nuri⁶ ile Âşık Ali Bozdağ korona temalı atışma icra etmişlerdir. Atışmada insanlığın haddini aşarak kendisini dünya emellerine kaptırdığı eleştirilmiştir. Ayrıca şiirler, bu süreç zarfında yaşanan hemen her gelişmeyi kapsayıcı muhtevaya sahiptir. Atışmanın içeriğini şöyle özetlemek mümkündür;

*İnsanların yasaklardan endişe duymasıyla özellikle marketlerde hoş olmayan görüntülerin ve kalabalığın varlığının hicvi,

⁶ Âşık Kul Nuri hakkında detaylı bilgi için bakınız(Aydın, 2008).

*İnsanlığın, birlik ve beraberliği sağlayıcı değerlerden hızla uzaklaşarak yanlış yollara sapması,

*Hurafelerin ortaya çıkması, peygamberimizin adının ortaya atılarak “sumak” fikrinin ortaya atılması,

*Tüm dünyada yaşanan sıkıntıların çıkış sebebi olarak düşünülen hayvanların tüketimi ve pazarlanmasının Çin’de devam edilmesi hicvedilirken; devletimizin, bilim adamlarımızın ve milletimizin bu süreçte gösterdiği gayret ve titizliğe işaret edilerek birlik ve beraberlik mesajı verilmiştir.

“Korona ne imiş dalga geçerek
İnsanı kendine güldürenler var
Sanki ölmeyecek baki kalacak
Acele ambarı dolduranlar var
(Kul Nuri)

Kimi isyan edip haddini aştı
Azgınlıkta son noktaya ulaştı
Bir hacıya, bir hocaya bulaştı
Kel kafadan saçı yolduranlar var
(Ali Bozdağ)

Devletimiz mücadele ederken
Varını yoğunu tüm sarf ederken
Ezanlar okunup dua ederken
Zil takıp şakşaklı çıldıranlar var
(Kul Nuri)

Koronavirüse çareymiş rüya
Peygamberimizi görmüş de güya
Diyor ki Sumak at, bir bardak suya
Hurafeyle çözüm bulduranlar var
(Ali Bozdağ)

Hak mıdır batıl mı hangi yakadır
Bu dünyayı zannetme ki şakadır
Sadaka ne bilmeyenler başkadır
Bir lokma ekmeği böldürenler var
(Kul Nuri)

Virüs için arıyorlar çareyi
Doktorlar yapıyor istişareyi
Onlar hala yiyorlarmış fareyi
Zıkkıma iştahla saldıranlar var
(Ali Bozdağ)

Vatanı sevenler devleti dinler
Dinlemeyen kâh havlar kâh inler
Hemen yurt dışına kaçar hainler
Kütükten adını sildirenler var
(Kul Nuri)

Süper güç virüste kalınca yaya
Sağlıkta biz örnek olduk dünyaya
Reis'in namını hep duya duya
Akıldan iflası bildirenler var
(Ali Bozdağ)

Kul Nuri'yim baş tacımız bilimler
Sağlıkçılar; profesör; âlimler

Türkiye'de az çıkarken ölümler
Hırsından kendini öldürenler var
(Kul Nuri)

Biz güçlü devletiz, güçlü milletiz
Aynı bedende hep tırnağız etiz
Başkanımız, Bakanımız çok titiz
Umut olup yüzü güldürenler var
(Ali Bozdağ)

2. Âşık Kul Nuri'nin Ali Bozdağ ile atışması dışında müstakil olarak oluşturduğu bir korona şiiri mevcuttur. Bu şiirde korona virüse tepki söz konusudur. Âşık, sanal ortamda yayılan korona virüs görsellerini göz önüne alarak virüs-vampir ilişkisi kurmaktadır. Vampir kelimesi aslında virüse duyulan nefreti belirtmek maksatlı kullanılmıştır. Virüse bela okuyan âşık, son olarak virüsün bizim topraklarımıza uğramamasını, zalimlere tesir etmesini temenni eder. Şiirdeki bazı dördlükler şöyledir:

“Nerden çıktın başımıza
Vay seni zalım korona
Engel oldun işimize
Vay seni zalım korona
...
Tipin benzettim vampire
Adın bata yere gire
Allah senin belanı vere
Vay seni zalım korona
...
Ne lüzum var uzun söze
Zalımları dök denize
Uzaktan geçme değme bize
Vay seni zalım korona”

3. Çorumlu Ozan Murad Danlı'nın (Ozan Muradi) korona virüs ile ilgili şiirinin hitap ettiği kesim muhtemelen umreden dönenler veyahut 65 yaş üstü vatandaşlardır. Âşık, yaşlıları “Yapılanlar senin için” diyerek daha ilk mısradan yatıştırarak kurallara uymaya ve sükûnete davet etmiştir. Ozanımız, “*Bu korana baş belası, Verdiliyor dost selası*” dizeleriyle meselenin ciddiyetine dikkat çeker. Muradi'nin dördlükleri şöyledir:

“Yapılanlar senin için
Bu devlete kızma hacı
Yengem ile iyi geçin
Kuralları bozma hacı

Bu korana baş belası
Verdiriyor dost selası
Gözüne toprak dolası
Biraz sabır azma hacı

Odaları bir bir dolaş
Eşin sana olsun yoldaş
Zorda kalsan bana ulaş
Sağı solu kazma hacı

Azdı kullar geldi bela
Bu sonumuz hayır ola
Bak korona verdi mola
Bir köşede sızma hacı

Muradi yi kırma aman
İşte geldi ahir zaman
Allah versin bize iman
Boşa lafı dizme hacı”

4. Bertalı Âşık Perişan, 11’li hece ölçüsüyle kaleme aldığı dörtlüklerde virüsün tüm dünyadaki olumsuz etkileri ele alınmış, peygamber kıssalarına telmihler yapılarak peygamberleri zorluklardan kurtaran Allah’a, bu gün yaşadığımız salgınlardan bizi koruması ve hastalığın atlatılması talebiyle “Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım” nakaratıyla dua edilmiştir. Âşık, Kâbe’nin ve camilerin önlemler kapsamında kapatılmasını kutsal mekânların insanlara küslüğü olarak yorumlamıştır. 30’a yakın dörtlükten oluşan şiir’in bazı dörtlükleri şöyledir:

“Ejderha misali açtı ağzını
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım
Sabi yaşlı demez bir bir topluyor
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım
...

Çin Vuhan’da çıktı çok menzil aldı
Bütün bu dünyaya velvele saldı
Nice insanları kütükten sildi
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım

Ne yapsalar toplanmıyor yakası
Kilitlendi kapıların tokası
Gittiği ülkede yoktur şakası
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım

Dünya nüfusunun gül benzi soldu
Doktorlar bakanlar seferber oldu
Cenaze selasız mezara doldu
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım
...

Tanımaz Allah’ı olmazlar tabi
İmana gelin dedi o Nuh nebi
Nuh’un gemisine binenler gibi
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım

Her türlü belayı veren de sensin
Yaralara merhem süren de sensin
Yunusu balıktan çıkaran da sensin
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım

Yusuf’u kuyuda saklamadın mı
Çıkarıp Mısır’a şah etmedin mi
Musa’yı denizden yürütmedin mi
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım

Esat’la İsrail gavur oğlu gavur
Bütün gavurları tersine devir
Davud’a demiri sen ettin hamur
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım
...

Fareden insandan yılandan kebab
Çin’de çoğu canlara ettiler azap
Her şeyi sen bilirsin ey ulu ya Rab
Virüsten dünyayı kurtar Allah’ım

Senin emrin ile virüsün kasti
Zaman alameti doğudan esti
Cemaatsız Kâbe camiler küstü
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Mümkün değil rezaletin tarifi
Süleyman nebinin aksa şerifi
Tıkadı evlere kadın herifi
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Tankıyla füzeyle olmuş uyanık
Benim der kefare virüse yenik
Yaşlı terk etti biz olduk tanık
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Sağ olsun Erdoğan dimdik duruyor
Açmış kollarını yardım ediyor
Yalan mı be herif dünya görüyor
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Resulullah nebi nuru aşkına
Ebubekir Osman Ömer aşkına
Cafer Tayyar Ali Haydar aşkına
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Eyüb'e sen ki verdin sabrı
Sakladın dilini zikretti biri
Veysel Karani'dir evliya piri
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Daha küçük sabiler hürmetine
Kelam Kuran sureler hürmetine
Bunca senin sevdikler hürmetine
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Sağlıkla emniyet zoru hak için
Sabilerin ahu zarı hak için
Bütün nebilerin nuru hak için
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

Bugünler de geçer kafana takma
Bir hata yazdıysam kusura bakma
Yaşam için kardeş evinden çıkma
Virüsten dünyayı kurtar Allah'ım

..."

5.Karslı Âşık Arif Gülcani,⁷ çaresizliğe sitem eder. Virüsün ilacının henüz bulunamamış olması âşıkta; "bu işin sonu nereye varacak" endişesini doğurmuştur. Âşık Gülcani'nin korona tepkisi sonucunda gönlünden düşen bazı dörtlükler;

"Geziyorum diyar diyar
Olmaz olsun bu korona
Nasıl olayım bak diyor
Olmaz olsun bu korona

İçimizde acımız var
Ayrı ayrı yolcumuz var
Geri gelen hacımız var
Olmaz olsun bu korona

⁷ Âşık Arif Gülcani hakkında detaylı bilgi için bakınız(Öncül, 2018).

Saracağım bak döşeği
Durduramıyorum eşeği
Kıracağım bak meşeği
Olmaz olsun bu korona

Atıyorum burada nara
Nerem var ki gidem nere
Doktor bulmadı bak çare
Olmaz olsun bu korona

Gülcaniyim ağlıyorum
Kollarımı bağıyorum
Derde derman arıyorum
Olmaz olsun bu korona

Eşeğim durmaz gidiyor
Bilmem nere götürüyor
Nasıl öylece kaçıyor
Olmaz olsun bu korona”

6. Şair ve Halk Ozanı Abdurrahman Delen, yaşanan zorlu dönem için şiir yazma sebebini ve şiirin içeriğini şöyle açıklar: “*Son günlerde ülkemize de sıçrayan bu salgını fırsat bilen birçok art niyetlilere bir halk ozanı olarak tepki göstermek istedim. Bu duygularla farklı bir format ile girdiğim stüdyoda türkü ve rap okuyarak tepkimi dile getirip, bu yapılanın toplumumuza yönelik büyük bir ayıp ve haksızlık olduğunu ifade etmeye çalıştım*” (İHA, 2020). Delen’in şiirinin dizeleri ise şöyledir;

“Vatan değildir tasası,
Yeter ki dolsun kasası.
Yok, mu bunların yasası
Fırsatçılar, fırsatçılar

Yüzde yüz on zam bindirir
Sonra yüzde on indirir
Yoksulu candan bezdirir
Fırsatçılar, fırsatçılar

Bahane eder dövizi
Utanmaz kızarmaz yüzü
Fakirin cebinde gözü
Fırsatçılar, fırsatçılar

Sabah akşam zam yaparlar
Halka hep kazık atarlar
Vicdanlarını satarlar
Fırsatçılar, fırsatçılar

Vatandaşın yüz karası
Helal değildir parası
Şeytanların maskarası
Fırsatçılar, fırsatçılar”

7. Abdurrahman Delen’in bu süreç içerisinde oluşturduğu bir diğer şiir ise; “Sağlıkçılar” nakaratlıdır. Delen bu şiirini yazma sebebi olarak şu cümleleri kurar: “*Son günlerde ülkemize de sıçrayan bu salgınla ön saflarda hayatı pahasına yer alan sağlık çalışanları için bir şey yapmak istedim. Evde karantina günlerimde haber kanallarında sağlık çalışanlarının, çocukların, anne baba özlemlerini gördükten sonra çok etkilendim. Onlara hem moral olsun, hem de çorbada tuzum olsun diyerek sağlık çalışanlarına teşekkür etmek istedim.*” (Sözcü, 2020). Delen’in sağlık çalışanları için yazdığı şiir şöyledir:

“Size selam size saygı
Hiç kimseyi kayırmadan
Hizmet verir hiç durmadan
Sağlıkçılar sağlıkçılar

Hastalar emanet size
Virüs mikrop gelir dize
Minnettarız hepimize
Sağlıkçılar sağlıkçılar

Hastadan hastaya koşar
Bütün engelleri aşar
Çalışmaktan yorgun düşer
Sağlıkçılar sağlıkçılar”

8. Sivas’ın Altınyayla beldesinde yaşayan halk şairi Bünyamin Uğur’un yazdığı türküyü Kültür Bakanlığı Halk Ozanı Saddam Yafes Mahlaslı Adem Özbudak besteleyerek söyledi(İHA, 2020). Çin’e duyulan tepkiyi ele alan Türkünün sözleri ise şu şekildedir;

“Geldi Çin’den bu bela
Yayıldı tüm cihana
Bize gelmez diyorduk
Aha geldi korona

Rabbim vermiş pırasa
Yenir mi hiç yarasa
Zikkım kökü yiyessin
Bak çöktü hep piyasa”

9. Âşık Zeki Erdali,⁸ salgın sürecini konu edinen iki farklı şiir bestelemiştir. Bu şiirlerden ilki; “Evden çıkma evde kal” nakaratlıdır. Şair bu şiirinde korona sürecini ev izni olarak değerlendirerek toplumu evde kalmaya teşvik edici mısralar kullanmıştır. Ayrıca, evden çıkmamanın hepimizin sağlığı açısından gerekli olduğuna temas etmiştir.

“Çıkanı virüs yakar
Adama çelme takar
Evin tadını çıkar
Evden çıkma evde kal

Olmasın fazla hüzn
Yazma ateşe özün
Devletin vermiş izin
Evden çıkma evde kal

Erdali sözüm için
Öz kendin özüm için
Güzellik bizim için
Evden çıkma evde kal”

10. Erdali’nin diğer şiiri korona virüsün tüm dünyaya yayılmasıyla ilgilidir. Âşık, dünyaya hükmetmeye çalışan güçlerin/devletlerin birliğinin bir virüs ile dağıldığını belirterek bu devletlerin liderlerini eleştirmekte ve artık sözlerinin hükmetmeyeceğine temas etmektedir. Son olarak şair virüsü, Aylan bebeğin ahı olarak nitelermekte ve bu ahın herkesten çıkacağını düşünmektedir.

⁸ Âşık Zeki Erdalî hakkında detaylı bilgi için bakınız(Başak, 2019).

“Oy korona korona
Sakın gelme bu yana
Temizlik imandandır
Sıkı sarıl Kurân’a

Vuhan'dan çıktı yola
İran'da verdi mola
Şımarık devletleri
Hemen getirdi yola

Çin'de ismi yazıldı
Avrupa'da çözüldü
Bir ufak virüs ile
Birliğiniz bozuldu

Hastalık geldi bittiz
Birden çamura yattız
Şengali virüs yedi
Kapıları kapattız

Artık baca tütmüyor
Borazanız tütmüyor
Şımarık liderleriz
Bir Tayyip Bey etmiyor

Su tersine akacak
Dünya buna akacak
Aylan bebeğin ahı
Hepinizden çıkacak”

11. Âşık Metin Çetinkaya, şiirinde kayınçosuna hitap ederek, virüs sebebiyle hiçbir şekilde misafirlik ve ziyaretlerde bulunulmamasının altını çizer. Âşık, namazda ve dualarda bir araya gelmeyi önerir. Aşığın şiirinden bazı dörtlükler:

“Ne siz evinizden çıkın
Ne bize gelin kayınço
Ne kaşı kipriğe yıkın
Ne göze gelin kayınço

Geldi gitmez bu korona
Evde kal canın koruna
Ne şekere ne de una
Ne tuza gelin kayınço

...
Hasrettir kardeş kardeşe
Eksilmezdi bizde neşe
Ne halaya ne cümbüşe
Ne saza gelin kayınço

...
Çetinkaya durum böyle
Aç ellerin rahmet söyle
Bir besmele çekin şöyle
Namaza gelin kayınço”

12. Âşık Gül Ahmet,⁹ son derece sert ve yiğit bir üslupla virüsün İslâm'a, vatana ve insanlığa zararı olan herkesi etkilemesini temenni eder. Bu yönüyle aşığın korona virüsü dünyayı pisliklerden temizleyici olarak gördüğü âşıkârdır. Ayrıca âşık, şiirinde devlet adı ve yönetici ismi vermekten çekinmeyerek dünya siyasetine yön verenlere olan tepkisini net bir dille olarak ortaya koymaktadır.

“Namussuzu şerefsizi
Alda götür sen korona
Allah'tan korkmaz dinsizi
Bul da götür sen korona

Allahsız ve dinsizi
Bulda götür sen korona
Çinlileri koy testine
Tüm Rusların gir kastına

Teröristlerin üstüne
Dal da götür sen korona
Kimse sende bulmaz hata
Şu Trump'ı koy tabuta

Cehennem de en alt kata
Gel de götür sen korona
Bu milleti bölenleri
Sil de götür sen korona
...”

13. Karşılı Ozan Dündar, korona salgınının sebepleri arasında; insanlığın yanlış yollar tutarak sapkınlığa düşmesini, zulmün artmasını ve maddiyata esir olunarak manevi duygulardan uzaklaşılması olarak Allah tarafından gönderildiğini düşünür. “*Hak bela yazmaz kul azmayınca*” atasözünü bizlere anımsatmaktadır. Bu nedenle şaire göre virüs konusunda Çin sadece bir vesile veya aracıdır.

“...
Eziyet etti kul kula
Kapıldı paraya pula
Yaradanım verdi bela
Çin işi değil korona
...
Dünya düzenini bozdu
Güç topladı şeytan azdı
Kendi mezarını kazdı
Çin işi değil korona

Yaşamadığ biz sıradan
Çok alp göçtü buradan
Gördüm emretti yaradan
Çin işi değil korona”

14. Erzurumlu Âşık Rahim Sağlam, bazı devletlere ve yöneticilerine tepkilidir. Aşığın virüsten beklentisi dünyayı kana bulayan mazlumların ve mazlumların ahını alanlara bulaşmasıdır. Ayrıca, son zamanlarda gündemden düşmeyen göçmenlerin deniz yoluyla yaptıkları umuda yolculuklar ve neticeleri hatırlatılarak çağımız için “kara leke” olarak nitelendirilmiştir. Âşık Rahim Sağlam son olarak, böcek yiyen Çinlilere tepki gösterir. Tüm bunlar salgın hastalığın topraklarımızdan gitmesi için geçerli birer mazerettir.

⁹ Âşık Gül Ahmet Yiğit hakkında detaylı bilgi için bakınız(Konaklı, 2007).

“Birazda Mısır’ı dolaş
Arada Sisi’ye ulaş
Katil Esat’a da ulaş
Get korona get buradan

Putin, Trump’ı da ara
Onlarda çok silah para
İkisini koy mezara
Get korona get buradan

Göçmenleri yutar dalga
Kara leke oldu çağa
Yunan sahili de uğra
Get korona get buradan

Rahim sağlam uyanlar var
Her tür böcek yiyenler var
Hak yolundan sapanlar var
Get korona get buradan”

15. Âşık Melih Yalçın’ın¹⁰ şiirinin okuyucu tarafında tepkiyle karşılanması muhtemeldir. Zira dörtlüklerin içerisindeki muhteva, virüse duyulan hasret ve virüse talep anlamındadır. Korona sevgili beklenir gibi beklenmektedir. Ancak şair şiiri, hayattan beklentisi olmayan, eş, dost, akraba çevresinde ciddi problemleri olan insanların gözünden oluşturmuştur. İnsan cemiyet ile birlikte varlığını sürdürebilir. Cemiyetten uzak kalan insanların kaybetme korkuları da yok olmuştur. Üç dörtlük olarak ele aldığımız şiir şöyledir:

“Çoktandır yolunu bekler dururum
Bize uğramadan gitme korona
Eş dost akrabayı yoklar dururum
Bize uğramadan gitme korona

Çin’den başlayarak her yana geçtin
Son durak bizim ülkeyi seçtin
Adres gayet açık Ankara aşti
Bize uğramadan gitme korona

Yolcular içinde sen yoksun hani
Hayal kırıklığa uğratma beni
Elimde çiçekle beklerim seni
Bize uğramadan gitme korona”

16. Sivaslı Ozan Şah Turna ve Ozan Şiar Ağdaşan birlikte besteleyip icra ettikleri dörtlüklerde korona, küresel bir tehdit olan canlı bombaya benzetilmiştir. İnsanlar arasında hızla yayılması sebebiyle yüz yüze iletişimler kesilmiştir. Âşık Turna ve Şiar, çareyi bilim adamlarından beklemektedir. “Korona güçlerin boyunu aşti” dizesi oldukça manidardır. Kendilerini dünyanın ağababaları olarak gören devletler gözün göremediği bir virüse esir olmuştur. Şiirin bir kısmı şöyledir:

“Bedenlerde canlı bomba dolaşır
Küresel bir savaş oldu Korona
İnsanlardan İnsanlara bulaşır
Dünyamızı teslim aldı Korona

Küresel bir savaş oldu Korona
İnsanlar bakışamıyor göz göze
Korona herkesi getirdi dize

¹⁰ Âşık Melih Yalçın hakkında detaylı bilgi için ayrıca bakınız(Dursun, 2019).

İlim İnsanları yetişsin bize

İnsanları derde saldı Korona
Küresel bir savaş oldu Korona
Korona güçlerin boyunu aştı
Doğamız çıldırdı, İnsanlar şaştı
..."

17. Eskişehirli Ozan Arif Çayır, türküyü hazırlama süreci ve sürece daire aktarır; *"Koronavirüsü geldi bende bunun üzerine türkü besteledim. Allah Türkiye Cumhuriyeti bilim adamlarına, sağlık çalışanlarına güç ve kuvvet versin. İnşallah ülkemiz virüsün hakkından gelir. Yazdığım dörtlüklerin bir bölümünde diyorum ki insanlar ölmesin, buna bir çare bulunsun. Yaşlılara evden çıkmamalarını öneriyorum. Kesinlikle sigara içmesinler, dumanlı alanlarda bulunmasınlar"* (İHA, 2020). Çayır'ın dörtlüklerinde virüse karşı alınacak önlemlerden bazılarını görmek mümkündür. Ayrıca, şiirde koronavirüsün ülkemizde görülmemesine/ilerlememesine dair temenniler bulunmaktadır.

"Koronavirüsü gelme vatana
Burası Türkiye, yer yoktur sana
Tokalaşmayı bırak, merhaba bana
Önlem almanın faydası cana

Koronavirüs seni kim saldı
Bütün insanların canını aldı
Türkiye'ye gelme, kapı kapandı
Önlem almanın faydası cana"

18. Gaziantep'te yaşayan halk ozanı İbrahim Bozkurt, türküsünde salgının dünyaya etkilerine değinerek salgından kurtuluş için nasihatlerde bulunmuş, birlik ve beraberlik mesajları vermiştir. Türkünün hemen ardından ise "evde kal" çağrısı yapan âşık hastalığa karşı toplumsal bilinç uyandırmak istemiştir.

"Dünyayı sarmış koronavirüsü
Öldü gitti vatandaşın yarısı
Ne kötü dert imiş zalim korona
Anons yapılıyor, evlerde kalın

Bırak sataşmayı, hep birlik olun
Genç, ihtiyar demez, yakalar ölüm
Ne kötü dert imiş zalim korona
Amerika, İtalya bir de İspanya

Evlat babasına yaklaşmaz ana
Susalım virüs de girerse cana
Ne kötü dert imiş zalim korona
Maskenizi takın, bir de eldiven
..."

19. Osmaniyeli halk şairi Tahir Erdoğan, salgın hastalıkla ilgili olarak şunları belirtmektedir; *"Bazıları buna 3'üncü dünya savaşı diyor ve ben de onlara katılıyorum. Bu illetten kurtulmak için bizim yapacağımız birtakım şeyler vardır. Öncelikle evimizden çıkmamız gerekiyor ki bu virüsü yenebilelim, bu hastalıktan kurtulabilelim. Sağlık Bakanlığı'nda çalışan tüm sağlık personellerine, başta bakanımız olmak üzere, devletimizin ordusuna, polisine, hizmet eden herkese canı gönülden teşekkür ediyorum. Aman ha aman evinizden çıkmayın diyorum."* Evde kal mesajları ve nasihatler içeren şiirin sözleri şöyledir:

"Bir musibet başımızda
Evde kalın arkadaşlar
Sevgi dolsun aşınızda
Evde kalın arkadaşlar

Ellemeyin sağı solu,
Her bir yanı virüs dolu
Bence yaşamanın yolu
Evde kalın arkadaşlar
...
Faydası olmaz yatının
Kıymetini bil hayatının
Bence yaşama tutunun
Evde kalın arkadaşlar”

Sonuç

Âşıklık geleneği ve geleneğin temsilcisi olarak âşıklar, gelenek tarihinin hemen her döneminde toplumsal olaylar karşısında sazını eline almış ve bilinçli bir duruş sergileyerek insanların gönüllerini okumuş, eserler oluşturmuşlardır. Âşıklık geleneğinin varlığının ve geleceğinin tartışıldığı günümüzde oldukça önem arz etmektedir. Zira kısa sürede çok sayıda âşık, toplumun yaşadığı buhranlı hastalık dönemine türkü yakmış, devletimizin ve milletimizin birlik-beraberliğini tesis edici şiirler icra ederek dert ortaklığından kaçınmamışlardır. Çalışmamızda yer alan âşıklar ve şiirleriyle çalışma kapsamına dâhil etmediğimiz çok sayıda âşık şiiri göz önüne alındığında 21. yüzyıl âşıklık geleneğinin bugünkü kuvveti ve güncelliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında tespit edilen şiirlerin hemen hemen hepsinin radyo, televizyon ve internet yoluyla dinleyiciyle buluştuğu görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin ve internet çağının geleneği yok ettiği yönündeki fikirler, âşıkların teknolojiye göre yeniden şekillenmesi/güncellenmesiyle güç kaybetmektedir. Geleneksel icra şekillerinin ne yazık ki son derece zayıfladığı âşıklık geleneği, varlığını devam ettirebilmek adına geleneksel unsurlardan bir takım zafiyetler vererek elektronik ortama geçmiş ve geleneğin günümüze aktarılmasında önemli bir yol kat etmiştir.

Çalışmada yer alan şiirlerin içeriği analiz edildiğinde, son dönemde meydana gelen yerel ve küresel gelişmelerin âşıkların gözünden kaçmadığı görülmüştür. Âşıklar, korona virüsün ortaya çıkışını insanların sapkınlığa uğrayarak yoldan çıkmasının neticesi olarak yorumlamıştır. Dünya devletleri ve yöneticileri âşıklar tarafından sert bir dille eleştirilirken devletimiz ve yöneticilerimizden övgüyle bahsedilerek milli bir tutum sergilenmiş birlik mesajları ve güçlü Türkiye algısı oluşturmuşlardır. Bunun dışında virüsün zulmedenlere bulaşması ve Çin’in hayvan pazarlarına verilen tepki âşıkların üzerinde uzlaştığı temalardandır. Bu sürecin sağlıklı şekilde atlatılması için “Evde kal” kampanyasını destekleyen âşıklar, sağlık çalışanlarına ve bilim adamlarına da teşekkürü borç bilmişti

Kaynakça

- Artun, E. (2019), “*Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*” Karahan Kitabevi, Adana.
- Aydın, O. (2008), “*Âşık Kul Nuri Kuşluk Vaktinde*”, Lazer Ofset Matbaa, Ankara.
- Başak, E. K. (2019), “*Erdalî, Zeki Erdal*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.
- Cerrahoğlu, M. (2011) “*Âşıkların Sosyokültürel Hayattaki Yeri ve Önemi/Bir Örneklem Olarak Derdiçok*”, *Folklor-Edebiyat Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:67 Sayfa:143-156
- Çetin, O. (2019), “*Develili Âşık Seyrani’nin Şiirlerinde Nasihat Örnekleri*”, *II. Uluslararası Develi-Âşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresi 2. Kitap*, Kayseri.
- Dursun, T. (2019), “*Yalçınkaya, Melih Yalçın*” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.
- Karınlı, H. (2019), “*Behramî, Behram Aktemur*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.
- Kaya, D. (1991), “*Sivas’ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- Konaklı, H. (2007), “*Âşık Gül Ahmet Yiğit Hayatı, Sanatı, Şiirleri, Hikâyeleri*”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

- Öncül, K. (2018), “*Gülcani/ Ozan oğlu, Arif Gökçe*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.
- Özarslan, M. (2001), “*Erzurum Âşıklık Geleneği*”, Akçay Yayınları, Ankara.
- Taşlıova, M. M. (2006), “Kars Sözel Hikâyeciliğinin İcra Ortamları”, *Türkbilig Dergisi*, 2006/11, Sayfa: 164-188.
- Taşlıova, M. M., (2006), “Elektronik Cönk Kavramı ve Türk Halkbilimin Değeri Bilinmeyen Kaynakları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5, Sayfa:89-112
- Taşlıova, M. M., (2014), “Stüdyoya Taşınan Âşıklık veya Stüdyo Tipi Âşıklığa Doğru: Sözlü <Doğal> ve Dijital <Elektronik> İcra Yapıları Üzerinde Mukayese” *Türk Bilig Dergisi*, 2014/27, Sayfa:79-104.
- Yıldız, N. A. ve Turan, F. A. (2016), “*Türk Dünyası Âşık Edebiyatı*”, Gazi Kitabeci, Ankara.

İnternet Kaynakları

- İHA (İhlas Haber Ajansı), (2020), “Âşık Muhtardan Mahalle Sakinlerine Korona Konseri” <https://www.iha.com.tr/manisa-haberleri/ozel-asik-muhtardan-mahalle-sakinlerine-korona-konseri-2575384/>, Erişim Tarihi: 01.05.2020, Erişim Saati: 05.12.
- İHA (İhlas Haber Ajansı), (2020), “Âşık Veysel'in Soyundan Gelen Halk Ozanı Korona'yı Sazına Taşdı”, <https://www.iha.com.tr/eskisehir-haberleri/asik-veyselin-soyundan-gelen-halk-ozani-koronayi-sazina-tasidi-2563034/>, Erişim Tarihi: 29. 04. 2020, Erişim Saati: 17.32
- İHA (İhlas Haber Ajansı), (2020), “Koronavirüse Karşı Türkü Besteledi”, <https://www.iha.com.tr/sivas-haberleri/korona-viruse-karsi-turku-besteledi-2554198/>, Erişim Tarihi: 27.04.2020, Erişim Saati: 02.51.
- İHA(İhlas Haber Ajansı), (2020), “Sivaslı Ozanlar Online Konserlerle Vatandaş Evde Tutmaya Çalışıyor”, <https://www.iha.com.tr/sivas-haberleri/sivasli-ozanlar-online-konserlerle-vatandaslari-evde-tutmaya-calisiyor-2584708/>, Erişim Tarihi: 03.05.2020, Erişim Saati:03.43
- İHA(İhlas Haber Ajansı), (2020), “Ünlü Şair Abdurrahman Delen'den Koronavirüs Fırsatçılara Rapli Tepki”, <https://www.iha.com.tr/balikesir-haberleri/unlu-sair-abdurrahman-delenden-korona-virusu-firsatcilarina-rapli-tepki-2561947/> Erişim Tarihi: 29.04.2020i Erişim Saati: 21.44.
- Sözcü Gazetesi, (2020), “Sağlık Çalışanlarına Şiirli Destek” <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/saglik-calisanlarina-siirli-destek/>, Erişim Tarihi: 25.04.2020, Erişim Saati: 13.10.